

راه‌های بهره‌مندی از آثار و برکات زیارت در صورت عدم امکان انجام آن

مجتبی حیدری^۱

چکیده

زیارت مرقد مطهر معصومان علیهم‌السلام از مهم‌ترین اعمال و عبادات به حساب می‌آید و همه مسلمانان، به‌ویژه شیعیان اهل بیت علیهم‌السلام، به زیارت بارگاه‌های آن بزرگواران اشتیاق دارند. با این حال، برای بسیاری از افراد، به دلایل گوناگون، همچون مشکلات مالی یا ناتوانی جسمی، امکان زیارت وجود ندارد. در این صورت باید از راه‌های دیگر در صدد رسیدن به آثار و برکاتی بود که با زیارت مرقد مطهر آن پیشوایان مقدس به دست می‌آید. در این نوشتار به بیان برخی از مهم‌ترین این راه‌ها - از قبیل زیارت از راه دور، دعا برای وفیق زیارت، ذکر صلوات، یاد اهل بیت علیهم‌السلام، گریه در مصائب اهل بیت علیهم‌السلام، شرکت در مجالس اهل بیت علیهم‌السلام، تأمین هزینه افرادی که قصد تشرف به زیارت دارند، زیارت امامزادگان نزدیک محل سکونت و عبادت به نیابت از اهل بیت علیهم‌السلام - پرداخته‌ایم. نکته دیگر اینکه این راه‌ها به افرادی که زیارت از نزدیک برایشان مقدور نیست، اختصاص ندارد و همگان می‌توانند چنین کنند و بر نورانیت خود در پرتو آن اعمال نیک بیفزایند. کلیدواژه‌ها: زیارت، ناتوانی از زیارت، زیارت از دور، ارتباط با اهل بیت.

۱. عضو گروه اخلاق و اسرار پژوهشکده حج و زیارت.

مقدمه

زیارت اماکن مقدس و مراقد مطهر اولیای الهی علیهم السلام از جایگاه والایی در آموزه‌های اسلامی برخوردار است. همه مسلمانان به زیارت مراقد مطهر بزرگان اسلام و پیشوایان دین اهمیت می‌دهند و آن را عملی بزرگ به حساب می‌آورند؛ به‌ویژه شیعیان اهل بیت علیهم السلام به این امر اهتمام ویژه‌ای می‌ورزند و تلاش می‌کنند در هر فرصت مناسبی به زیارت آن پیشوایان مقدس مشرف شوند. روایاتی که فضایل زیارت را برشمرده به حدی است که جای هیچ شک و شبهه‌ای در اهمیت این امر باقی نمی‌گذارد؛ برای مثال زید شحام [از اصحاب امام صادق علیه السلام] می‌گوید:

به امام صادق علیه السلام عرض کردم: پاداش کسی که رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم را زیارت کند چیست؟ فرمود: «كَمَنْ زَارَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَوْقَ عَرْشِهِ»؛ «مانند کسی است که خدا را بر روی عرشش زیارت کرده است». گفتم: «پس پاداش کسی که یکی از شما اهل بیت را زیارت کند چیست؟» فرمود: «كَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ صلی الله علیه و آله و سلم»؛ «مانند کسی است که رسول خدا را زیارت کرده است» (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۴، ص ۵۸۵).

امام صادق علیه السلام فرمودند:

مَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ علیه السلام مِنْ شِيعَتِنَا لَمْ يَرْجِعْ حَتَّى يُغْفَرَ لَهُ كُلُّ ذَنْبٍ وَيُكْتَبَ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَايَاهَا وَكُلُّ يَدٍ رَفَعَتْهَا دَابَّتْهُ أَلْفُ حَسَنَةٍ وَمُحِي عَنْهُ أَلْفُ سَيِّئَةٍ، وَتُرْفَعُ لَهُ أَلْفُ دَرَجَةٍ (ابن قولویه، ۱۳۵۶ ش، ص ۱۳۴).

هر یک از شیعیان ما که مرقد [امام] حسین علیه السلام را زیارت کند، پیش از آنکه بازگردد، همه گناهانش آمرزیده می‌شود و برای هر قدمی که برداشته و هر دست و پایی که چهارپایش برداشته، هزار حسنه برای او نوشته می‌شود و هزار گناه از او پاک می‌شود و هزار درجه بالا می‌رود.

و امام رضا علیه السلام فرمودند:

مَنْ زَارَ قَبْرَ أَبِي بَعْدَادٍ كَمَنْ زَارَ قَبْرَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَبْرَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ إِلَّا أَنْ لِرَسُولِ اللَّهِ وَلِأَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمَا فَضْلُهُمَا (كليني، ۱۴۰۷ق، ج ۴، ص ۵۸۳).

کسی که قبر پدرم (امام موسی بن جعفر علیه السلام) را در بغداد زیارت کند، مانند کسی است که قبر رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و قبر امیرالمؤمنین علیه السلام را زیارت کرده است، به جز اینکه رسول خدا و امیرالمؤمنین فضیلت خاص خود را دارند.

به علاوه، مطابق روایات، زیارت اهل بیت علیهم السلام تایید مهم دنیوی و اخروی بسیاری برای زائران دارد که ضرورت آن را افزون می‌سازد.

مطلبی که در اینجا به آن توجه می‌شود، این است که در بسیاری از مواقع، به دلیل مختلف برای انسان دوست‌دار اهل بیت علیهم السلام امکان تشریف به زیارت ایشان وجود ندارد. در این صورت فرد احساس می‌کند توفیق مهمی از او سلب شده و از فوز عظیمی محروم مانده است. حال چه باید کرد؟ باید راهی پیدا کرد که با پیمودن آنها آثار این محرومیت را دست کم تا حدودی جبران کرد. می‌دانیم که آثار و نتایج زیارت عمدتاً حاصل ارتباط قلبی با پیشوایان مقدس است. باید راهی یافت که بتوان از دور با آن بزرگواران ارتباط قلبی برقرار کرد و از نورانیت و معنویت ایشان بهره‌مند شد. در این نوشتار، به بیان راهکارهایی می‌پردازیم که بتوان از راه دور با اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام ارتباط برقرار کرد و از آثار و برکات زیارت ایشان بهره‌مند شد. خاطرنشان می‌کنیم این راه‌ها به کسانی که زیارت از نزدیک برایشان مقدور نیست، اختصاص ندارد و همه می‌توانند با طی این راه‌ها، ارتباط خود را با اهل بیت علیهم السلام تقویت کنند و بر نورانیت و معنویت خویش بیفزایند.

افزایش شناخت به اهل بیت علیهم السلام

شناخت و معرفت به اهل بیت علیهم السلام از ضروری‌ترین امور برای شیعیان است؛ چراکه اعتقاد به ایشان بدون شناخت آنان معنا ندارد و زیارت ایشان در صورتی ارزشمند است

که با شناخت آن بزرگواران همراه باشد. در ا صورت است که زیارت، آثار و نتایج شگفت‌انگیزی برای زائر خواهد داشت. در حدیثی از امام صادق علیه السلام می‌خوانیم: «مَنْ أَتَى قَبْرَ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَارِفًا بِحَقِّهِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ وَ مَا تَأَخَّرَ» (همان، ۱۴۰۷ق، ص ۵۸۲)؛ «کسی که به زیارت اباعبدالله الحسین علیه السلام بیاید، در حالی که حق او را بشناسد، خداوند گناهان گذشته و آینده او را می‌آمرزد».

شناخت و معرفت به امام علیه السلام از سه راه - کامل یکدیگرند - حاصل می‌شود:

۱. مطالعه تاریخ زندگانی آنان: مطالعه سرگذشت و سیره آنان - خصوصاً در باب فضایل، مناقب و خصوصیات ایشان از قبیل شجاعت، مردانگی، ایثار، تواضع، صبر و فرزاندگی - انسان را متوجه مقام والای آن بزرگواران می‌سازد و جذبه و کشش خاصی به آن فرزاندگان بر روح انسان حاکم می‌کند.

۲. مطالعه و تفکر در سخنان ایشان: مطالعه و تفکر در آثار فکری امامان هرچند دشوار به نظر می‌رسد، امّ بسیار سودمند است. این امر علاوه بر آنکه باعث شناخت شخصیت آن بزرگواران و ایجاد محبت آنان در دل می‌شود، سرمایه بزرگی برای روح بشر به شمار می‌رود؛ همان‌طور که فراگیری فصول هر کتاب، آید با تحقیق و دقت کامل و رجوع به استاد و مانند اینها باشد، مطالعه و اندیشه و تفکر در آثار ائمه علیهم السلام نیز باید با استفاده از استادان فن و مراجعه به کتاب‌هایی که در شرح سخنان آنان نگاشته شده، باشد.

۳. شناخت خدا: اگر ما خداوند و صفات و اسمای او را به طور حقیقی بشناسیم، می‌توانیم انسان‌های کامل راستین (امامان) را نیز بشناسیم؛ زیرا آنان جلوه‌های صفات جمال و جلال حضرت حق‌اند و در تسمیه به اسمای الهی، از تمامی موجودات عالم امکان برترند. بر این اساس، با شناخت خدا و صفات او، می‌توانیم به اوصاف و ویژگی‌های امامان نیز واقف شویم. آید دعایی که سفارش شده در زمان غیبت خوانده شود، ناظر به همین حقیقت باشد:

اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي نَفْسَكَ فَإِنَّكَ إِنْ لَمْ تُعَرِّفْنِي نَفْسَكَ لَمْ أَعْرِفْ نَبِيَّكَ اللَّهُمَّ عَرَّفْنِي رَسُولَكَ

فَإِنَّكَ إِن لَّمْ تُعَرِّفْنِي رَسُولَكَ لَمْ أَعْرِفْ حُجَّتَكَ اللَّهُمَّ عَرِّفْنِي حُجَّتَكَ فَإِنَّكَ إِن لَّمْ تُعَرِّفْنِي حُجَّتَكَ ضَلَلْتُ عَنْ دِينِي (همان، ۱۴۰۷ق، ج ۱، ص ۳۳۷).

خداوندا، خود را به من بشناسان که اگر خودت را به من شناسانی، پیامبرت را نخواهم شناخت. خدایا، پیامبرت را به من بشناسان که اگر پیامبرت را به من شناسانی، حجتت را نخواهم شناخت. خدایا، حجتت را به من بشناسان که اگر حجتت را به من شناسانی، در دینم گمراه خواهم شد.

به هر ترتیب افزایش شناخت به اهل بیت و ائمه عصمت و طهارت علیهم السلام راهی است مؤثر برای افزایش ارتباط قلبی با آن بزرگواران که می‌تواند ممکن نبودن زیارت ایشان را تا حدود زیادی جبران کند.

دعا برای توفیق زیارت

همان‌طور که می‌دانیم زیارت اهل بیت علیهم السلام عمل بسیار ارزشمندی است که توفیقی از سوی خدا به حساب می‌آید. از این‌رو، دعا برای کسب اوفیق نیز عمل ارزشمندی است. در برخی زیارت‌نامه‌های وارد شده از معصومان علیهم السلام، زائر از خداوند می‌خواهد توفیق زیارت مجدد به وی عطا کند و آن زیارت را آخرین زیارت او قرار ندهد؛ چنان‌که در زیارت عاشورا می‌خوانیم: «وَلَا جَعَلَهُ اللَّهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي لِزِيَارَتِكُمْ» (شهید اول، ۱۴۱۰، ص ۱۸۳)؛ «خداوند این زیارت را آخرین زیارت من قرار ندهد».

همچنین در برخی زیارت‌های وداع، درخواست می‌کنیم که مجدداً به زیارت مشرف شویم؛ مثلاً در زیارت وداع امام رضا علیه السلام این‌گونه می‌خوانیم: «اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلُهُ آخِرَ الْعَهْدِ مِنِّي زِيَارَتِي ابْنِ نَبِيِّكَ وَحُجَّتَكَ عَلَيَّ خَلْقِكَ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۹۹، ص ۵۰)؛ «خدایا، این زیارت را آخرین باری که من پسر پیامبرت و حجت بر خلقتت را زیارت می‌کنم، قرار مده».

می‌نیم حتی کسانی که در حال زیارت‌اند، از خدا می‌خواهند توفیق زیارت مجدد در آینده را به ما عطا فرماید. افرادی هم که به هر دلیل امکان زیارت ندارند، در قدم اول باید دعا کنند تا شاید خداوند توفیق زیارت بدیشان دهد. به علاوه، خداوند هنگامی که میل شدیدی

بنده به عملی نیک را ببیند، حتی اگر امکان آن عمل برای او فراهم نیاید، اجر و ثواب آن را به کارنامه اعمال وی اضافه می‌کند؛ چراکه در هر عملی نیت، مهم‌ترین عامل ارزیابی است. رسول خدا ﷺ فرمود: «نِيَّةُ الْمُؤْمِنِ خَيْرٌ مِنْ عَمَلِهِ» (یعنی، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۸۴)؛ «نیت انسان مؤمن از عمل او بهتر است».

امام صادق علیه السلام در حدیث دیگری می‌رmaid:

إِنَّ الْعَبْدَ الْمُؤْمِنَ الْفَقِيرَ لَيَقُولُ يَا رَبِّ ارْزُقْنِي حَتَّى أَفْعَلَ كَذَا وَكَذَا مِنَ الْبِرِّ وَوَجُوهَ الْخَيْرِ فَإِذَا عَلِمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ ذَلِكَ مِنْهُ بِصِدْقِ نِيَّةٍ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ مِنَ الْأَجْرِ مِثْلَ مَا يَكْتُبُ لَهُ لَوْ عَمِلَهُ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ كَرِيمٌ (همان، ۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۸۵).

همانا بنده من فقیر به خدا عرض می‌کند: «خدایا به من روزی بده تا فلان کار و فلان کار از اعمال نیک را انجام دهم». پس هنگامی که خدای عزوجل از راستی نیت او آگاه شود، برای او اجر عمل به آن کارها را می‌نویسد. همانا خداوند، رحمتش وسیع و بخشنده است.

دعا برای توفیق زیارت اهل بیت علیهم السلام به گونه‌ای ارتباط با آن پیشوایان مقدس است و نچه با نیت صادق باشد، اجر و ثواب زیارت را نصیب فرد دعاکننده خواهد کرد.

یاد اهل بیت علیهم السلام

یاد اهل بیت علیهم السلام جایگاه والایی در میان آموزه‌های دینی ما دارد و باعث ارتباط قلبی با ایشان و فزونی محبت آنان در وجود آدمی است. روایات رسیده از معصومان علیهم السلام، در این باره بسیارند که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

امام علی علیه السلام فرمود:

ذَكَرْنَا أَهْلَ الْبَيْتِ شَفَاءً مِنَ الْوَعَكِ وَالْأَسْقَامِ وَسَوَاسِ الرَّيْبِ وَحُبْنًا رَضِيَ الرَّبُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى (برقی، ۱۳۷۱ق، ج ۱، ص ۶۲).

یاد ما، اهل بیت، شفابخش بیماری‌ها و ناخوشی‌ها و درمانگر وسوسه شک است؛ و دوست داشتن ما مایه خشنودی پروردگار متعال است.

امام صادق علیه السلام فرمود:

إِنَّ ذِكْرَنَا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ، إِنَّا إِذَا ذُكِرْنَا ذُكِرَ اللَّهُ، وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ ذُكِرَ الشَّيْطَانُ (یعنی،
۱۴۰۷ق، ج ۲، ص ۱۸۶).

همانا یاد کردن از ما یاد کردن از خداست. هر گاه ما یاد شویم، خدا یاد شده
است و هر گاه دشمن ما یاد شود، شیطان یاد شده است.

در حدیثی منقول از رسول خدا صلی الله علیه و آله می خوانیم:

ذُكِرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عِبَادَةٌ وَ ذِكْرِي عِبَادَةٌ وَ ذِكْرُ عَلِيٍّ عِبَادَةٌ وَ ذِكْرُ الْأَيِّمَةِ مِنْ وُلْدِهِ عِبَادَةٌ
(مفید «الف»، ۱۴۱۳ق، ص ۲۲۴)

یاد خدای عزوجل عبادت است؛ و یاد من عبادت است و یاد علی عبادت است
و یاد امامان از فرزندان او عبادت است.

از رسول خدا صلی الله علیه و آله همچنین روایت شده که فرمود:

مَا مِنْ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ فَضْلَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ علیه السلام إِلَّا هَبَّتْ عَلَيْهِمْ مَلَائِكَةٌ تَحْفُفُ بِهِمْ،
وَإِذَا تَفَرَّقُوا عَرَجَتْ الْمَلَائِكَةُ إِلَى السَّمَاءِ، فَتَقُولُ لَهُمُ الْمَلَائِكَةُ: إِنَّا نَشْمُ مِنْكُمْ رَائِحَةَ لَمْ
نَشْمُهَا مِنَ الْمَلَائِكَةِ، فَلَمْ نَرِ رَائِحَةَ أَطْيَبَ مِنْهَا! فَيَقُولُونَ: إِنَّا كُنَّا عِنْدَ قَوْمٍ يَذْكُرُونَ مُحَمَّدًا
وَأَهْلَ بَيْتِهِ فَعَبِقَ فِينَا مِنْ رِيحِهِمْ فَعُطِّرْنَا. فَيَقُولُونَ: اهْبِطُوا بِنَا إِلَيْهِمْ، فَيَقُولُونَ لَهُمْ: قَدْ
تَفَرَّقُوا وَمَضَى كُلُّ وَاحِدٍ إِلَى مَنْزِلِهِ، فَيَقُولُونَ: اهْبِطُوا إِلَى الْمَكَانِ الَّذِي كَانُوا فِيهِ حَتَّى
نَتَعَطَّرَ بِذَلِكَ الْمَكَانِ (ابن شاذان قمی، ۱۴۲۳ق، ص ۱۸۹).

هیچ مردمی نیستند که فضیلت علی بن ابی طالب را یاد کنند، مگر اینکه
فرشتگان، آنها را در میان می گیرند و به انجمن آنان ملحق می شوند و با ایشان
همسخن می شوند و چون پراکنده می شوند، فرشتگان به آسمان عروج می کنند.
پس فرشتگان دیگر به آنها می گویند: ما از شما رایحه ای استشمام می کنیم که
ما کنون آن را از فرشتگان نبویده ایم و از آن خوش بوتر ندیده ایم. آن فرشتگان
می گویند: ما نزد جماعتی بودیم که از فضایل محمد و خاندان محمد، سخن

می گفتند و ما از رایحه آنان برخوردار شدیم و عطر آگین گشتیم. آن فرشتگان دیگر می ویند: ما را نیز نزد ایشان فرود آورید. آن فرشتگان می گویند: آنان متفرق شدند و هر یک از آنها به خانه خویش رفت. آن فرشتگان دیگر می گویند: ما را به جایی که اجتماع کرده بودند، فرود آورید تا خود را با [بوی خوش] آن مکان، خوش بو سازیم.

یاد اهل بیت علیهم السلام ارتباط قلبی و عاطفی با ایشان است؛ و این همان چیزی است که هنگام زیارت آن بزرگواران روی می دهد. از این رو این کار علاوه بر آثار و تایید و اجر و پاداشی که دارد، می تواند راهی برای جبران ناتوانی در زیارت ایشان از نزدیک به حساب آید.

ذکر صلوات

یکی از بهترین و پرثواب ترین اذکار نزد خداوند، صلوات بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله است. در اهمیت صلوات همین بس که خداوند و فرشتگان او بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله صلوات می فرستند و خداوند به مؤمنان نیز دستور می دهد و می فرماید: **﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾** (احزاب: ۵۶) «خدا و فرشتگانش بر پیامبر درود می فرستند. ای کسانی که ایمان آورده‌اید، بر او درود فرستید و [در برابر او امر او] کاملاً تسلیم باشید».

این آیه از یک و نشان دهنده علاقه خداوند متعال به پیامبر عظیم الشان اسلام است و از سوی دیگر حاکی از عظمت مقام پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله است؛ به حدی که آفریدگار عالم هستی و تمام فرشتگانی که تدبیر این جهان به فرمان حق بر عهده آنها گذاشته شده است، بر او درود می فرستند و بعد خداوند به مؤمنان دستور می دهد که آنان نیز با خدا و فرشتگان همراه شوند و بر او درود فرستند.

این آیه می خواهد بگوید پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله گوهر گرانقدر عالم آفرینش است و اگر به لطف الهی در دسترس شما قرار گرفته، مبادا ارزشش شمارید و ارج و مقام او را در پیشگاه پروردگار و نزد فرشتگان فراموش کنید. هر چند او همچون شما و از میان شما برخاسته، کسی است

که یک جهان در وجودش خلاصه شده است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۱۷، ص ۴۱۶). در روایات متعددی، ثواب، اهمیت و آثار صلوات بر محمد و آل محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بیان شده است که در اینجا به برخی از آنها توجه می‌کنیم:

۱. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود:

... فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ جَعَلَ ذِكْرَنَا أَهْلَ الْبَيْتِ شِفَاءً لِلصُّدُورِ، وَجَعَلَ الصَّلَوَاتِ عَلَيْنَا مَاحِيَةً لِلْأَوْزَارِ وَالدُّنُوبِ، وَمُطَهِّرَةً مِنَ الْعُيُوبِ وَمُضَاعِفَةً لِلْحَسَنَاتِ. (بحرانی، ۱۳۷۴ ش، ج ۱، ص ۵۸۱).

همانا خدای عزوجل یاد ما اهل بیت را ایه شفای سینه‌ها قرار داد و صلوات بر ما را زداینده آلودگی‌ها و گناهان و پاک‌کننده از عیوب و افزایش دهنده نیکی‌ها قرار داد.

۲. ابراهیم بن عبدالحمید از امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام یا امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام نقل می‌کند که فرمود:

أَنْقَلُ مَا يُوضَعُ فِي الْمِيزَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الصَّلَاةُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۹۱، ص ۴۹).

سنگین‌ترین چیزی که در روز قیامت در ترازوی اعمال نهاده می‌شود، صلوات بر محمد و خاندان او عَلَيْهِمُ السَّلَام است.

۳. همچنین امام رضا عَلَيْهِ السَّلَام فرمود:

مَنْ لَمْ يَقْدِرْ عَلَى مَا يُكَفِّرُ بِهِ ذُنُوبَهُ فَلْيُكْثِرْ مِنَ الصَّلَاةِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ فَإِنَّهَا تَهْدِمُ الذُّنُوبَ هَذَا (شیخ صدوق، ۱۳۷۶ ق، ص ۷۳).

کسی که قادر بر کاری نیست که با آن گناهان خود را بپوشاند، بر محمد و خاندان او عَلَيْهِمُ السَّلَام بسیار صلوات بفرستد؛ به درستی که این کار گناهان را از بین می‌برد.

۴. امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام فرمودند:

لَا يَزَالُ الدُّعَاءُ مَحْجُوبًا حَتَّى يُصَلَّى عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ (کلینی، ۱۴۰۷ ق، ج ۲، ص ۴۹۱).

دعا در حجاب است تا ا بر محمد و آل محمد درود فرستاده شود.

صلوات به گونه‌ای ارتباط با خدا و نیز اهل بیت علیهم‌السلام است. از این رو همان طور که در روایات دیدیم، جایگاه ویژه‌ای در میان اذکار دارد؛ به همین دلیل یکی از راه‌های ارتباط با اهل بیت علیهم‌السلام و جبران ناتوانی در مشرف شدن به زیارت آن بزرگواران، ذکر صلوات بر محمد و آل محمد است. هر قدر آدمی بیشتر صلوات بفرستد و این عمل را با توجه بیشتری انجام دهد، نتیجه‌ای که از آن برای او حاصل می‌شود نیز بیشتر خواهد بود.

زیارت از راه دور

اهل بیت علیهم‌السلام حتی زمانی که در این دنیا حیات ظاهری ندارند، بر این عالم اشراف دارند. دور و نزدیک برای آنان یکی است. از این رو زیارت آنان و سلام به ایشان از راه دور نیز نتیجه‌بخش است. آنچه مهم است، توجه قلبی به آن بزرگواران است که لازم است در آدمی ایجاد و حفظ شود. در روایات معصومان علیهم‌السلام درباره کسی که نمی‌تواند از راه نزدیک زیارت کند دستور به خواندن زیارت از راه دور داده‌اند و ثواب زیارت را برای آن ذکر کرده‌اند؛ به سه روایت ذیل در این باره توجه می‌کنیم:

۱. رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمود:

مَنْ زَارَ قَبْرِي بَعْدَ مَوْتِي كَانَ كَمَنْ هَاجَرَ إِلَيَّ فِي حَيَاتِي فَإِنْ لَمْ تَسْتَطِيعُوا فَأَبْعَثُوا إِلَيَّ
السَّلَامَ فَإِنَّهُ يَبْلُغُنِي (ابن قولویه، ۱۳۵۶ ش، ص ۱۴).

کسی که بعد از حیاتم قبر من را زیارت کند، مانند کسی است که در زمان حیاتم به طرف من هجرت کرده و به زیارتم آمده باشد. بنابراین اگر نتوانستید به زیارتم آید، از همان مکان دور سلام کنید که به من خواهد رسید.

۲. حنان بن سدیر از پدرش نقل می‌کند که امام صادق علیه‌السلام به من فرمودند:

يَا سَدِيرُ تَكْتُرُ مِنْ زِيَارَةِ قَبْرِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ؟ قُلْتُ إِنَّهُ مِنَ الشُّغْلِ؛ فَقَالَ: أَلَا أَعْلَمُكَ
شَيْئًا إِذَا أَنْتَ فَعَلْتَهُ كَتَبَ اللَّهُ لَكَ بِذَلِكَ الزِّيَارَةَ؟ قُلْتُ بَلَى جُعِلَتْ فِدَاكَ؛ فَقَالَ لِي:

اغْتَسِلَ فِي مَنْزِلِكَ وَاصْعَدْ إِلَيَّ سَطْحَ دَارِكَ وَأَشْرُ إِلَيْهِ بِالسَّلَامِ يُكْتَبَ لَكَ بِذَلِكَ الزِّيَارَةُ
(ابن قولويه، ۱۳۵۶، ص ۲۸۸).

ای سدیر، آیا زیاد به زیارت قبر ابی عبدالله الحسین علیه السلام می روی؟ [مراد این است که چرا زیاد به زیارت آن حضرت نمی روی]. گفتیم: اشتغالات و گرفتاری هایم زیاد است و نمی توانم زیاد به زیارت امام حسین علیه السلام شرفیاب شوم. حضرت فرمودند: آیا چیزی به تو تعلیم کنم که وقتی انجامش دادی، خدا به واسطه آن ثواب زیارت را به تو دهد؟ عرض کردم: فدایت شوم، آری. حضرت فرمودند: در منزلت غسل کن و به پشت بام برو و با اشاره به آن حضرت سلام کن. با همین عمل خداوند متعال ثواب زیارت به تو خواهد داد.

۳. امام صادق علیه السلام فرمودند:

إِذَا بَعَدَتْ عَلَيْكَ الشُّقَّةُ وَنَأَتْ بِكَ الدَّارُ فَلْتَعْلُ عَلَى أَعْلَى مَنْزِلِكَ وَتُصَلِّ رَكَعَتَيْنِ فَلْتُؤْمِ
بِالسَّلَامِ إِلَى قُبُورِنَا فَإِنَّ ذَلِكَ يَصِلُ إِلَيْنَا (همان).

وقتی که خانه و منزلت دور بود، بر بام منزل برو و دو رکعت نماز بگزار و با اشاره به قبور و مزار ما سلام بده سلام تو به ما خواهد رسید.

دین ترتیب، زیارت از راه دور وصیه اهل بیت علیهم السلام است برای زمان ایی که به هر دلیل، حضور آدمی در کنار مراقد مطهر آن بزرگواران مقدور نیست. از این رو، شیعیان دوست دار اهل بیت علیهم السلام باید از این فرصت غفلت ورزند. حتی بعضی زیارتنامه های اهل بیت علیهم السلام مخصوص زیارت از راه دور وارد شده است؛ ننی هنگامی که آدمی می خواهد از دور ایشان را زیارت کند، آن زیارتنامه ها را می خواند.^۱

مطابق برخی روایات، هر یک از روزهای هفته به یک یا چند تن از اهل بیت علیهم السلام تعلق دارد و زیارت ایشان در آن روز مستحب است و زیارتنامه هایی هم برای هر یک در آن روز خاص وارد شده است (ابن طاووس، ۱۳۷۱ش، ص ۳۷).

۱. برای آگاهی از این زیارتنامه ها به مفاتیح الجنان شیخ عباس قمی مراجعه شود.

نکته مهم دیگر اینکه یکی از امکاناتی که امروزه در حرم‌های مطهر اهل بیت علیهم‌السلام به کار گرفته شده، زیارت از راه دور از طریق تماس فنی یا شبکه‌های مجازی است. در این حالت، فرد از راه دور خود را در بارگاه مطهر اولیای الهی می‌بیند و زیارت می‌کند. البته اینها نباید ما را از زیارت آن بزرگواران از نزدیک غافل سازد. زیارت از نزدیک ویژگی‌هایی دارد که دس‌یابی به آنها در زیارت از راه دور یا با استفاده از شبکه‌های مجازی، به این سادگی‌ها ممکن نیست.

زیارت مراقد مطهر امامزادگان

ش نیست که یکی از مکان‌های کسب فیض و نزول رحمت الهی، قبور امامزادگان والامقام است؛ قبوری که علمای اعلام به استحباب زیارت آنها تصریح کرده‌اند و بحمدالله در بسیاری از مناطق شیعه‌نشین قبورشان شناخته شده، و همگان به آن توجه می‌کنند و مردم از این طریق می‌توانند به خدا نزدیک شوند. پس بر مؤمنان و شیفتگان خاندان عصمت است که قبور ا بزرگ‌زادگان والامقام را زیارت کنند؛ کس به سبب حاکمیت فشار و اختناق اموی و عباسی بر دو کشور حجاز و عراق (که عرصه بر عموم شیعه، خصوصاً سادات و ذراری رسول گرامی اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم تنگ شده و انواع ناامنی و خطرهای جانی و سایر مشکلات را برای آنان به وجود آورده بودند) بر اساس آیه **﴿أَلَمْ تَكُنْ أَرْضُ اللَّهِ وَسِعَةً فَتُهَاجِرُوا فِيهَا﴾** (نساء: ۹۷) هجرت از دیار خویش را برمی‌گزیدند و از زادگاه خود و از آن محیط‌های پرخفقان به مکان‌های ظاهراً امن و شهرها و روستاهای شیعه‌نشین پناه می‌آوردند و مقدمشان گرامی داشته می‌شد؛ هرچند عده‌ای از آنان سرانجام به دست مأموران خشن و مزدوران آن ظالمان و جباران به شهادت می‌رسیدند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵ش، ص ۵۵۷).

یکی از راه‌های جبران ناتوانی در زیارت مراقد مطهر ائمه معصوم علیهم‌السلام، زیارت قبور امامزادگان است که در شهرها و روستاهای فراوان وجود دارد؛ به‌ویژه به زیارت مرقد مطهر بعضی امامزادگان سفارش شده است.

یکی زیارت مرقد مطهر فاطمه معصومه علیها‌السلام، دختر امام موسی کاظم علیه‌السلام در قم است.

فضیلت و جلالت آن حضرت بسیار است و روایات زیر گواه بر آن است:

۱. شیخ صدوق و ابن قولویه به سند معتبر از سعد بن سعد روایت کرده‌اند که درباره فاطمه دختر موسی بن جعفر علیه السلام از امام علی بن موسی الرضا علیه السلام سؤال کرد. آن حضرت فرمودند: «مَنْ زَارَهَا فَلَهُ الْجَنَّةُ» (صدوق، ۱۳۷۸ق، ج ۲، ص ۲۶۷؛ ابن قولویه، ۱۳۵۶ش، ص ۳۲۴)؛ «هر کس او را زیارت کند، بهشت برای او خواهد بود».

۲. از امام جواد علیه السلام روایت شده که فرمود: «مَنْ زَارَ قَبْرَ عَمَّتِي بِقَمِّ فَلَهُ الْجَنَّةُ» (ابن قولویه، ۱۳۵۶ش، ص ۳۲۴)؛ «هر کس عمه‌ام را در قم زیارت کند بهشت برای او خواهد بود».

۳. حسن بن محمد قمی در کتاب تاریخ قم از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: برای خداوند حرمی است و آن مکه است؛ و برای رسولش حرمی است و آن مدینه است؛ و برای امیر مؤمنان حرمی است و آن کوفه است؛ و برای ما [اهل بیت] حرمی است و آن قم است؛ و به زودی در قم بانویی از فرزندان من که «فاطمه» نام دارد، مدفون می‌شود. هر کس او را زیارت کند، بهشت بر او واجب می‌شود.

راوی می‌گوید: این بیان در حالی بود که هنوز مادر موسی بن جعفر علیه السلام به آن حضرت [موسی بن جعفر علیه السلام که پدر حضرت معصومه است] باردار نشده بود (به نقل از: مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۹۹، ص ۲۶۷).

امامزاده جلیل‌القدر دیگر که به زیارت مرقد شریف او توصیه شده، عبداعظیم حسنی است. نسب شریف او با چند واسطه به امام حسن مجتبی علیه السلام منتهی می‌شود. قبر شریف او در شهر ری معلوم و مشهور و پناهگاه خاص و عام است. علو مقام و جلالت شأن آن حضرت بر سی پوشیده نیست؛ زیرا علاوه بر آنکه از سادات و دودمان والامقام حضرت خاتم‌النبیین صلی الله علیه و آله است، از محدثان کبیر و علمای بزرگ و اهل زهد و عبادت و صاحب ورع و تقواست. او از اصحاب امام جواد و امام هادی علیه السلام بود و نهایت توسل و ارادت را به آن دو بزرگوار داشت؛ از آنان روایات بسیاری نقل کرده است. دو کتاب خُطَبِ اِیرالمؤمنین و کتاب یوم و لیلَه تألیف

اوست (مکارم شیرازی، ۱۳۸۵ش، ص ۵۵۸-۵۵۹).

در اهمیت زیارت آن حضرت همین بس که ان قولویه در کامل الزیارات از یکی از اهالی شهر ری نقل می کند که گفت: بر امام هادی علیه السلام وارد شدم. فرمود: کجا بودی؟ عرض کردم: به زیارت حضرت حسین بن علی علیه السلام [در کربلا] رفته بودم؛ فرمود: «أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ» (ابن قولویه، ۱۳۵۶ش، ص ۳۲۴)؛ «آگاه باش. اگر قبر عبدالعظیم را که در شهر شماسست زیارت می کردی، مثل کسی بودی که امام حسین علیه السلام را زیارت کرده باشد».

می بینیم ائمه اطهار علیهم السلام خود، شیعیان را به زیارت امامزادگان بزرگوار توصیه می فرمودند. از این رو لازم است دوست داران ائمه اطهار علیهم السلام آن گاه که زیارت ایشان بر آنان مقدور نیست، به زیارت امامزادگان همت کنند و از آن طریق به بهره های معنوی مقتضی دست یابند.

انجام اعمال نیک به نیابت از اهل بیت علیهم السلام

یکی از کارهای خوب آن است که آدمی عبادات و اعمال نیک (مستحبی) خود را به نیابت از دیگران انجام دهد یا دیگران را در ثواب آن اعمال شریک کند. این کار ثواب عمل را مضاعف می سازد؛ چراکه فرد یک ثواب برای انجام خود عمل به دست می آورد؛ دیگرانکه به دیگران، به ویژه اگر ارحام او باشند، نیکی کرده است.

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام فِي الرَّجُلِ يُشْرِكُ أَبَاهُ وَ أَخَاهُ وَ قَرَابَتَهُ فِي حَجِّهِ فَقَالَ إِذَا يُكْتَبَ لَكَ حَجٌّ مِثْلُ حَجِّهِمْ وَ تَزَادَ أَجْرًا بِمَا وَصَلْتَ (کلینی، ۱۴۰۷ق، ج ۴، ص ۳۱۶)

امام صادق علیه السلام در مورد کسی که پدر و برادر یا خویشاوند خود را در حج خود شریک سازد، فرمودند: در آن صورت، یک حج در نامه عمل تو ثبت می کنند و مانند آن را در نامه عمل آنان ثبت می کنند و تو اجر و پاداش زائدی دریافت می کنی؛ مدین جهت که صله رحم کرده ای.

بنابراین خوب است که هر وقت نماز مستحب، تلاوت قرآن، زیارت قبور پیامبر و ائمه اطهار علیهم السلام یا هر عمل مستحب دیگری انجام می دهیم، ثواب آن را به مرده و زنده، از دوستان،

آشنایان، اقوام و ائمه اطهار یه کنیم تا ثوابمان دوچندان شود. این عمل به‌ویژه درباره اهل بیت علیهم‌السلام ارزشمند است. به حدیث زیر توجه کنیم:

دَاوُدُ الصَّيْرِفِيُّ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي الْحَسَنِ الْعَسْكَرِيِّ عليه السلام إِنِّي زُرْتُ أَبَاكَ وَجَعَلْتُ أَجْرَ ذَلِكَ لَكَ فَقَالَ لِي لَكَ مِنَ اللَّهِ أَجْرٌ وَثَوَابٌ عَلَى ذَلِكَ وَمَحْمَدَةٌ مِنَّا (طوسی، ۱۴۰۷ق، ج ۶، ص ۱۱۰-۱۱۱).

داود صیرفی می گوید به امام حسن عسکری علیه السلام گفتم: من پدرت را زیارت کردم و اجر این عمل را برای شما قرار دادم. امام فرمود: برای این کار از طرف خدا اجر و ثوابی نصیب شد و مورد سپاس ما هم قرار گرفتی.

همچنین از اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام روایت شده که فرموده‌اند:

مَنْ جَعَلَ ثَوَابَ صَلَاتِهِ لِرَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وآله وَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَوْصِيَاءِ مِنْ بَعْدِهِ عليهم‌السلام أضعفَ اللهُ لَهُ ثَوَابَ صَلَاتِهِ أضعافاً مضاعفةً حَتَّى يَنْقَطِعَ النَّفْسُ وَ يُقَالَ لَهُ قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ رُوحُهُ مِنْ جَسَدِهِ يَا فُلَانُ هَدَيْتَكَ إِلَيْنَا وَ أَلْطَأْتُكَ لَنَا فَهَذَا يَوْمٌ مُجَازَاتِكَ وَ مُكَافَأَتِكَ فَطِيبْ نَفْسًا وَ قَرِّ عَيْنًا بِمَا أَعَدَّ اللهُ لَكَ وَ هَنِيئًا لَكَ بِمَا صِرْتَ إِلَيْهِ (حر عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۸، ص ۱۶۹).

کسی که نماز بخواند و ثواب این نماز را به روح رسول خدا و امیرالمؤمنین و دیگر اوصیا هدیه کند، خدا چند برابر آن نماز پاداش می‌دهد و تا زمان مرگ و قطع شدن نفسش ثوابش را چندین برابر می‌کند؛ و قبل از آنکه روحش از جسدش خارج شود، به او گفته می‌شود: ای فلانی، هدیه‌ای که دادی، نمازی که یه کردی، رید. حالا وقت پاداش به تو و جبران کی تو به ماست. پس دلت را خوش دار و چشمت به آن چیزهایی که خدا برای تو مهیا کرده، روشن باشد و به آنچه ریدی گوارایت باشد.

هدیه کردن اعمال یا ثواب آنها به اهل بیت علیهم‌السلام نوعی ارتباط با آن بزرگواران، نیکی به آنان و ابراز ارادت به ایشان است؛ همان اموری که در زیارت به دنبال آنیم. بدین ترتیب، کسانی که قادر به عمل زیارت نیستند، می‌توانند از این طریق خود را به آنان نزدیک کنند.

ذکر و گریه بر مصائب اهل بیت علیهم السلام

اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام بزرگ‌ترین سختی‌ها و مصیبت‌ها را در این دنیا تحمل کرده‌اند. محتشم کاشانی چه زیبا سروده است:

بر خون غم چو عالمیان را صلا زدند اول صلا به سلسله انبیا زدند
نوبت به اولیا چو رسید آسمان طپید ز آن ضربتی که بر سر شیر خدا زدند
آن در که جبرئیل امین بود خادمش اهل ستم به پهلوی «خیرالنسا» زدند
بس آتشی ز اخگر الماس ریزه‌ها افروختند و در جگر مجتبی زدند
وآنکه سُرادقی که ملک محرمش نبود کردند از مدینه و در کربلا زدند
وز تیشه ستیزه در آن دشت کوفیان بس نخل‌ها ز گلشن آل عبا زدند
پس ضربتی کز آن جگر مصطفی درید بر حلق تشنه خلف مرتضی زدند

اما مصیبت اباعبدالله الحسین علیه السلام از همه آنها بزرگ‌تر و سنگین‌تر است. مصائبی که بر اباعبدالله الحسین علیه السلام فرود آمده، گاه فوق طاقت بشر به نظر می‌رسد. در زیارت عاشورا می‌خوانیم:

يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ لَقَدْ عَظُمَتِ الرَّزِيَّةُ وَ جَلَّتِ الْمُصِيبَةُ بِكَ عَلَيْنَا وَعَلَى جَمِيعِ أَهْلِ الْإِسْلَامِ
وَ جَلَّتْ وَ عَظُمَتْ مُصِيبَتُكَ فِي السَّمَاوَاتِ عَلَى جَمِيعِ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ... وَ أَسْأَلُ اللَّهَ
بِحَقِّكُمْ وَ بِالشَّانِ الَّذِي لَكُمْ عِنْدَهُ أَنْ يُعْطِيَنِي بِمُصَابِي بِكُمْ أَفْضَلَ مَا يُعْطِي مُصَاباً بِمُصِيبَتِهِ
مُصِيبَةً مَا أَعْظَمَهَا وَ أَعْظَمَ رَزِيَّتَهَا فِي الْإِسْلَامِ وَ فِي جَمِيعِ أَهْلِ السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ
(شهید اول، ۱۴۱۰ق، ص ۱۷۹-۱۸۱).

ای اباعبدالله، هر آینه عزایت بزرگ و سنگین شد و مصیبت تو بر ما و بر همه اهل اسلام بس دشوار و طاقت‌فرسا گشت؛ و ننگین و دشوار و طاقت‌فرسا شد مصیبت در آسمان‌ها بر همه اهل آسمان...؛ و از خدا می‌خواهم به حق شما و منزلتی که برای شما نزد اوست، عطا کند به من - خاطر مصیبت زدگی ام به

شما - برترین چیزی را که عطا می‌ند به مصیبت زده‌ای به خاطر مصیبتش. چه مصیبت بزرگی است این مصیبت و چه دشوار و طاقت فرساست آن عزا در اسلام و در همه آسمان‌ها و زمین.

از این رو اهل بیت علیهم‌السلام بر ذکر مصائب اهل بیت علیهم‌السلام، به ویژه مصیبت‌های وارده بر امام حسین علیه‌السلام، تأکید کرده‌اند. در اینجا از باب نمونه به چند روایت اکتفا می‌کنیم:

۱. امام صادق علیه‌السلام فرمود:

مَنْ دَمَعَتْ عَيْنُهُ فِينَا دَمْعَةً لِدَمِّ سِفْكَ لَنَا، أَوْ حَقَّ لَنَا نَقِصْنَا، أَوْ عَرَضَ انْتِهَكَ لَنَا أَوْ لِأَحَدٍ مِنْ شِيعَتِنَا، بَوَّأَهُ اللَّهُ تَعَالَى بِهَا فِي الْجَنَّةِ حُقْبًا (مفید «ب»، ۱۴۱۳ق، ص ۱۷۴، ح ۵).

کس به خاطر خونی که از ما ریخته شده یا حقی که از ما گرفته شده یا هتک متی که به ما یا یکی از شیعیان ما شده، قطره‌ای اشک بریزد، خداوند متعال، به سبب آن، او را روزگاری بس دراز در بهشت جای می‌دهد.

۲. امام رضا علیه‌السلام فرمود:

مَنْ تَذَكَّرَ مُصَابِنَا وَبَكَى لِمَا أَرْتَكِبُ مِنَّا كَانَ مَعْنَا فِي دَرَجَتِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. وَمَنْ ذَكَرَ بِمُصَابِنَا فَبَكَى وَأَبَكَى، لَمْ تَبْكْ عَيْنُهُ يَوْمَ تَبْكِي الْعُيُونُ. وَمَنْ جَلَسَ مَجْلِسًا يُحْيِي فِيهِ أَمْرَنَا، لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ (شیخ صدوق، ۱۳۷۶، ص ۷۳).

هر کس مصیبت ما را به یاد آورد و به خاطر ستم‌هایی که بر ما رفته است، بگریسد، روز قیامت با ما در یک درجه خواهد بود و هر که یاد مصیبت ما کند و بگریسد و بگریاند، در آن روزی که چشم‌ها می‌گریند، چشم او نمی‌گریسد و هر کس در مجلسی بنشیند که یاد و نام ما در آن زنده می‌شود، در آن روزی که دل‌ها می‌میرند، دل او نمی‌میرد.

۳. امام باقر علیه‌السلام فرمود:

أَيُّمَا مُؤْمِنٍ دَمَعَتْ عَيْنَاهُ لِقَتْلِ الْحُسَيْنِ علیه‌السلام دَمْعَةً حَتَّى تَسِيلَ عَلَى خَدَيْهِ بَوَّأَهُ اللَّهُ بِهَا غَرْفًا فِي الْجَنَّةِ يَسْكُنُهَا أَحْقَابًا (ابن قولویه، ۱۳۵۶ش، ص ۱۰۴).

هر مؤمنی که به خاطر شهادت حضرت حسین علیه السلام اشک بریزد، به طوری که اشک‌ها بر گونه‌هایش جاری شود، خداوند منان در بهشت غرفه‌هایی به او عنایت فرماید که وی روزگاران در آن سکنا گیرند.

ذکر مصائب اهل بیت علیهم السلام، چه فردی و چه گروهی، از طریق برپایی مجالس ذکر مصائب اهل بیت علیهم السلام، شرکت در این مجالس و اندوه و گریه بر آن بزرگواران از بزرگ‌ترین عبادات است که افراد را به خدا نزدیک می‌کند. افراد هنگام حضور در این مجالس و یاد اهل بیت و مصائبشان، خود را در سختی‌ها و مشکلاتی که بر ایشان وارد شده، شریک کرده، از این طریق، محبت ایشان را در عمق وجود خود احساس می‌کنند. کسانی که امکان زیارت مرقد مطهر اهل بیت علیهم السلام برایشان مقدور نیست، با این کار می‌توانند به آثار زیارت - از قبیل ارتباط قلبی و ابراز محبت و ارادت به اهل بیت علیهم السلام و مقرون به اجابت بودن دعاها و توسلات - دست یابند.

تشکیل مجالس اهل بیت علیهم السلام و شرکت در آنها

از سنت‌های بسیار نیکو در میان شیعیان تشکیل مجالس یاد اهل بیت علیهم السلام و شرکت در آن مجالس است. به این عمل در سخنان اهل بیت علیهم السلام بسیار سفارش شده است. به برخی از این سخنان توجه می‌کنیم:

۱. امام صادق علیه السلام به یکی از اصحاب خود به نام فُضَد فرمود:

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: تَجْلِسُونَ وَتُحَدِّثُونَ قُلْتُمْ نَعَمْ قَالَ تِلْكَ الْمَجَالِسُ أَحْبَبُهَا فَأَحْبَبُوا أَمْرَنَا رَحِمَ اللَّهُ مَنْ أَحْيَا أَمْرَنَا يَا فَضِيلُ مَنْ ذَكَرْنَا أَوْ ذُكِرْنَا عَنْدَهُ فَخَرَجَ عَنْ عَيْنَيْهِ مِثْلُ جَنَاحِ الذُّبَابِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ ذُنُوبَهُ وَلَوْ كَانَتْ أَكْثَرَ مِنْ زَبَدِ الْبَحْرِ (حر عاملی، ۱۴۰۹ق، ج ۱۲، ص ۲۰).

امام صادق علیه السلام از فضیل پرسید: «آیا با هم می‌نشینید و گفت و گو می‌کنید؟» گفتم: آری، فدایت شوم. فرمود: «من این گونه مجالس را دوست دارم. پس یاد ما را زنده کنید. خدا رحمت کند کسی را که امر ما را زنده کند. ای فضیل، هر کس از ما یاد کند یا در حضور او از ما یاد شود و به اندازه بال مگسی اشک از دیدگانش بیرون آید، خداوند گناهان او را می‌آمرزد؛ حتی اگر بیشتر از کف دریا باشد»

۲. همچنین امام رضا علیه السلام فرمود:

مَنْ جَلَسَ مَجْلِسًا يُحْيَا فِيهِ أَمْرُنَا لَمْ يَمُتْ قَلْبُهُ يَوْمَ تَمُوتُ الْقُلُوبُ (شیخ صدوق، ۱۳۷۶ ق، ص ۷۳).

هر که در مجلسی بنشیند که در آن یاد ما [اهل بیت] زنده می شود، قلبش در روزی که قلبها می میرند، نمی میرد.

۳. امام صادق علیه السلام به داود بن سرحان فرمود:

يَا دَاوُدُ، أْبْلَغَ مُوَالِيَّ عَنِّي السَّلَامَ، وَأَنِّي أَقُولُ: رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا اجْتَمَعَ مَعَ آخَرَ فَتَدَاكَّرَا أَمْرَنَا، فَإِنَّ ثَالِثَهُمَا مَلَكٌ يَسْتَغْفِرُ لَهُمَا. وَمَا اجْتَمَعَ اثْنَانِ عَلَيَّ ذِكْرِنَا إِلَّا بَاهَى اللَّهُ تَعَالَى بِهِمَا الْمَلَائِكَةَ، فَإِذَا اجْتَمَعْتُمْ فَاسْتَغْلُوا بِالذِّكْرِ، فَإِنَّ فِي اجْتِمَاعِكُمْ وَمُذَاكَّرَتِكُمْ إِحْيَاءَنَا. وَخَيْرُ النَّاسِ مَنِ بَعَدْنَا مَنْ ذَاكَرَ بِأَمْرِنَا وَدَعَا إِلَى ذِكْرِنَا (طوسی، ۱۴۱۴ ق، ص ۲۲۴).

ای داوود، سلام مرا به دوست دارانم برسان و به آنان ابلاغ کن که من می گویم: رحمت خدا بر آن بنده ای که با دیگری گرد آید و دو نفری درباره قضیه ما گفت و و کنند که در این حال سومین نفر آنان، فرشته ای است که برای آن دو، آمرزش می طلبد. هیچ دو نفری گرد هم نیامدند و از ما یاد نکردند، مگر اینکه خداوند متعال به وجود آنان بر فرشتگان بالید. پس هر گاه گرد هم آمدید، به ذکر مشغول شوید؛ زیرا اجتماع شما و مذاکره شما با یکدیگر موجب زنده شدن ما می شود. بهترین مردم بعد از ما کسی است که درباره امر ما مذاکره کند و به یاد و نام ما فراخواند.

می بینیم تشکیل مجالسی را که در آنها معارف اهل بیت علیهم السلام مطرح می شود و نیز شرکت در این مجالس را چگونه آن بزرگواران ستوده اند. از این رو اهل که به گونه ای ارتباط با ایشان است، می تواند هنگام ناتوانی آدمی در زیارت ایشان، جبران کننده باشد.

انفاق مالی در راه اهل بیت علیهم السلام

انفاق مال در راه خدا یکی از عبادات است که در قرآن کریم و روایات معصومان علیهم السلام به

آن توصیه شده است. قرآن کریم می‌رمايد:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمْ يَوْمٌ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خُلَّةً
وَلَا شَفَاعَةً وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ﴾ (بقره: ۲۵۴).

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از آنچه به شما روزی داده‌ایم، انفاق کنید؛ پیش از آنکه روزی فرارسد که در آن نه خرید و فروش است [تا بتوانید سعادت و نجات از کیفر را برای خود خریداری کنید]، نه دوستی [و رفاقت‌های مادی سودی دارد] و نه شفاعت [زیرا شما شایسته شفاعت نخواهید بود]؛ و کافران اند که ستمکارند [هم به خودشان ستم می‌کنند و هم به دیگران].

و رسول خدا ﷺ فرمود: «مَنْ أَعْطَىٰ ذَرْهَمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ سَبْعَ مِائَةِ حَسَنَةٍ» (طوسی، ۱۴۱۴ق، ص ۱۸۳)؛ «کسی که یک درهم در راه خدا عطا کند، خداوند هفتصد حسنه برای او می‌نویسد». از موارد انفاق که نزد خداوند بسیار ارزشمند است، صرف کردن مال در راه عزاداری برای اهل بیت علیهم‌السلام، حفظ و تعمیر بارگاه‌های سراسر نور آنان و در هر زمینه‌ای است که به ایشان مربوط می‌شود. این کار ارتباط قلبی با آن بزرگواران و جلب‌کننده محبت ایشان و افزایش تقوا و پارسایی انسان است و می‌تواند آثار و نتایجی را که آدمی از زیارت مراقد مطهر ایشان انتظار دارد، تا حدود زیادی تأمین کند.

مچنین یکی از راه‌های انفاق مالی در راه اهل بیت علیهم‌السلام وقف است. به طور کلی وقف در اسلام از جایگاه والایی برخوردار است و جزو اعمال نیکی است که همواره باقی است و اجر و ثواب آن تا آینده‌ای دور نصیب شخص می‌شود. قرآن کریم می‌رمايد: ﴿وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمْلاً﴾ (کهف: ۴۶) «کارهای ایسته ماندنی نزد پروردگارت از نظر پاداش، بهتر و امید آن بیشتر است».

و از امام علی علیه‌السلام روایت شده که فرمود:

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ صَدَقَةٍ تَجْرِي لَهُ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ
يَدْعُو لَهُ (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۲، ص ۲۳).

انسان که از دنیا می‌رود، عمل او به پایان می‌رسد، مگر از سه چیز: دانشی که از آن بهره گرفته شود یا صدقه‌ای که تداوم و ریان داشته باشد و فرزند صالحی که برای او دعا کند.

از موارد وقف آن است که فرد، مالی را وقف کند تا درآمد آن در راه زیارت یا عزاداری اهل بیت علیهم‌السلام صرف شود. این همان باقیات‌الصالحات و صدقه جاریه‌ای است که در قرآن کریم و روایت معصومان علیهم‌السلام به آن اشاره شده است و پیوند قلبی آدمی با معصومان علیهم‌السلام را بسیار مستحکم می‌کند.

تأمین هزینه زیارت دیگران

یکی از سنت‌های سنندیده که میان مؤمنان جاری است، آن است که هزینه سفر دیگری، را که توان مالی مناسبی ندارد، برای زیارت خانه خدا یا مراقد مطهر معصومان علیهم‌السلام تقبل می‌کنند. در حدیثی از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌خوانیم:

ثَمَانُ خِصَالٍ مَنْ عَمِلَ بِهَا مِنْ أُمَّتِي حَشَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى مَعَ جُمَلَةِ النَّبِيِّينَ وَالصَّادِقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ قِيلَ وَمَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ مَنْ زَوَّدَ حَاجًّا... (کراچکی، ۱۳۵۳ش، ص ۶۲).

هشت خصلت است که هر کس از امت من به آنها عمل کند، حقتعالی او را با همگی پیغمبران و صدیقان و شهیدان و صالحان محشور گرداند. عرض کردند: یا رسول‌الله، آن هشت خصلت کدام است؟ فرمودند: کسی که زاد و توشه حج گزار را تأمین کند،...

بسیارند کسانی که اشتیاق زیارت مراقد مطهر اهل بیت علیهم‌السلام را در سینه دارند و در این آرزو می‌سوزند، اما توان مالی آن را ندارند. کمک کردن به این افراد در این راه، برآوردن حاجت برادر دینی و خوشحال کردن اوست و از این جهت ثواب عظیمی نزد خدا دارد. امام کاظم علیه‌السلام در حدیثی فرمود: «مَنْ سَرَّ مُؤْمِنًا فَبِاللَّهِ بَدَأَ وَبِالنَّبِيِّ صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ثَنِي وَبِنَا ثَلَّثَ» (مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۴۸، ص ۱۳۶)؛ «کسی که مؤمنی را خشنود کند، در مرحله اول خدا را، در مرحله دوم پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را، و در

مرحله سوم ما را خشنود ساخته است».

به علاوه ا کار، کمک کردن به یکدیگر در کارهای پیر است که خداوند به آن دستور داده است، آنجا که می فرماید: ﴿وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى﴾ (مائده: ۲)؛ «بر کار خیر و تقوا همدیگر را یاری دهید».

و در آخر اینکه آدمی می تواند با ا کار به حاجات و خواسته های خود یز دست یابد. مطابق حدیثی، امام هادی علیه السلام که ا می دچار بیماری شده بود، یکی از اصحاب خود به نام ابوهاشم جعفری را مأمور کرد از مال او کسی را به کربلا بفرستد تا تحت حائ حسینى برای شفای او دعا کند (ابن قولویه، ۱۳۵۶ش، ص ۲۷۳، ح ۱ و ۲). همچنین می توان از فرد خواست که به نیابت از او نیز زیارت کند. در این صورت، ثواب زیارت یز عائد او می شود. می بینیم که تأمین هزینه های سفر زیارتی دیگری در اسلام از جهات متعدد ارزشمند است و ثواب عظیمی دارد که از ا کار می توان برای جبران ناتوانی خود از سفر زیارتی استفاده کرد.

نتیجه گیری

آنچه از مطالب پیش گفته می توان نتیجه گرفت، این است که ارتباط قلبی با اهل بیت علیهم السلام هیچ گاه برای دوست داران ایشان ناممکن نیست. هرچند در زمان هایی، در فوا ل کم یا زیاد، زیارت از نزدیک ناممکن می شود، افراد می توانند از راه های دیگر، ارتباط قلبی خود را با آن بزرگواران حفظ و تقویت کنند. ما خود شاهد بودیم در طول سال های دفاع مقدس و چند سال پس از آن، راه کربلا و پیر اعباب مقدس عراق به روی مشتاقان اهل بیت علیهم السلام در ایران بسته بود؛ اما آنان هیچ احساس قطع ارتباط با امام سین علیه السلام و دیگر ائمه مدفون در عراق نمی کردند، بلکه با راه های دیگر، همچون گریه و عزاداری، انفاق در راه آنان و تشکیل مجالس اهل بیت علیهم السلام، با ایشان ارتباط قلبی داشتند و محبت و احساس نزدیکی به آنان را با تمام وجود احساس می کردند. نکته دیگر آنکه این راه ها به افرادی که زیارت از نزدیک برایشان مقدور نیست، اختصاص ندارد و همگان می توانند به این روش ها عمل کنند و بر ایمان و تقوای خود بیفزایند.

منابع

* قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی.

۱. ابن شاذان قمی، شاذان بن جبیرئیل (۱۴۲۳ق). الروضة فی فضائل امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب، تحقیق علی شکرچی، قم، مکتبه الامین.
۲. ابن طاووس، علی بن موسی (۱۳۷۱ش). جمال الأسبوع بکمال العمل المشروع، تحقیق سیدجواد قیومی، قم، مؤسسة الآفاق.
۳. ابن قولویه، جعفر بن محمد (۱۳۵۶ش). کامل الزیارات، نجف، دارالمرتضویة.
۴. بحرانی، سیدهاشم بن سلیمان (۱۳۷۴ش). البرهان فی تفسیر القرآن، قم، مؤسسه بعثه، چاپ اول.
۵. برقی، احمد بن محمد (۱۳۷۱ق). المحاسن، قم، دارالکتب الإسلامیة، چاپ دوم.
۶. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹ق). تفصیل وسائل اشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، قم، مؤسسة آل البيت علیه السلام، چاپ اول.
۷. شهید اول، محمد بن مکی (۱۴۱۰ق). المزار فی کیفیة زیارات النبی و الأئمة علیهم السلام، قم، مدرسه امام مهدی علیه السلام، چاپ اول.
۸. شیخ صدوق، محمد بن علی (۱۳۷۶ق). الأمالی، تهران، انتشارات کتابچی، چاپ ششم.
۹. _____ (۱۳۷۸ق). عیون اخبار الرضا علیه السلام، تحقیق مهدی لاجوردی، تهران، نشر جهان، چاپ اول.
۱۰. طوسی، محمد بن الحسن (۱۴۱۴ق). الأمالی، قم، دار الثقافة، چاپ اول، ۱۴۱۴ق.
۱۱. _____ (۱۴۰۷ق). یب الأحکام، تحقیق حسن الموسوی خراسان، تهران، دارالکتب الإسلامیة، چاپ چهارم.
۱۲. کراچکی، محمد بن علی (۱۳۹۴ق/۱۳۵۳ش). معدن الجواهر و ریاضة الخواطر، تهران، المکتبه المرتضویة، چاپ دوم.
۱۳. کلینی، محمد بن یعقوب (۱۴۰۷ق). الکافی، تهران، دارالکتب الإسلامیة، چاپ چهارم.

۱۴. مفید «الف»، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق). الإختصاص، قم، کنگره هزاره شیخ مفید، چاپ اول.
۱۵. مفید «ب»، محمد بن محمد (۱۴۱۳ق). الأمالی، تحقیق حسین استادولی و علی اکبر غفاری، قم، کنگره هزاره شیخ مفید، چاپ اول.
۱۶. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۴ش). تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، و همکاران (۱۳۸۵ش). مفاتیح نوین، قم، مدرسه الامام علی بن ابی طالب، چاپ سوم.